

УДК 342.951 : 339.543] (438) “1919/1920”

*Wawrynik Andrzej Antoni*

*Dr. hab., profesor nadzwyczajny,*

*Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie,*

*Chełm, Polska,*

*anwaw@wp.pl*

**ANALIZA AKTÓW PRAWNYCH W ZAKRESIE CŁA GRANICZNEGO,  
JAKO JEDNEGO Z INSTRUMENTÓW OCHRONY  
PAŃSTWA POLSKIEGO W LATACH 1919– 1920**

Jednym z podstawowych instrumentów chroniących państwa są służby celne. Mają one do spełnienia wielorakie funkcje, z których najważniejszą jest funkcja ekonomiczna. Wprowadzane taryfy celne bronią rynek wewnętrzny, interesy obywateli, a jednocześnie dostarczają Skarbowi Państwa znacznych środków płatniczych do jego budżetu. W artykule ukazano tworzenie się polskiego systemu celnego, pierwszą taryfę celną, a także kurs waluty niektórych krajów w stosunku do ówczesnej marki polskiej. Badania przeprowadzono jako jeden z elementów poszukiwań naukowych na temat kształtowania się wschodniej granicy Polski. Brak szczegółowych opracowań był czynnikiem decydującym. Ważną również był fakt, że w 2018 r. Polska obchodzi 100 rocznicę odzyskania niepodległości po 123 latach niewoli. Artykuł jest jednym z elementów kształtowania się Rzeczypospolitej Polskiej w konkretnych granicach i na konkretnym terytorium. Przedmiotem badań była organizacja służby celnej w odradzającej się Polsce. Najważniejszy cel zadania naukowego dotyczył opracowania omówień najważniejszych aktów prawnych organizacji służby celnej, taryf celnych a także specyfiki pracy pierwszych celników w II Rzeczypospolitej.

**Kluczowe słowa:** granica, cło, baony celne, taryfa celna, kursy walut, struktura celna, Polska, Rosja, Austro-Węgry.

*Вавринюк Анджей Антоні, доктор габілітований у галузі гуманітарних наук, професор Державної Вищої Професійної Школи в Хелмі, Хелм, Польща*

**Аналіз правових актів в галузі мита як один з інструментів для захисту Польщі в 1919–1920 рр.**

Одним з основних інструментів, що захищають державу, є мито. Воно повинно виконувати декілька функцій, з яких найважливішою – економічна. Впроваджені митні тарифи захищають внутрішній ринок, інтереси громадян та одночасно забезпечують державну Казну значним надходженням платіжних ресурсів до її бюджету. У статті показано формування польської митної системи, перший митний тариф, а також курс валюти деяких країн по відношенню до

тодішньої польської марки. Дослідження було проведено як один з елементів наукових досліджень щодо розвитку східного кордону Польщі. Брак детальних досліджень був вирішальним чинником написання статті. Також важливим було те, що в 2018 р. Польща відзначила 100-ту річницю відновлення незалежності після 123 років полону. Ця стаття є одним із елементів дослідження формування Республіки Польща в межах певних кордонів і на певній території. Предметом дослідження була організація митної служби у відродженні Польщі. Найважливішою метою наукового завдання було розроблення обговорень найважливіших правових актів організації митної служби, митних тарифів та особливостей роботи перших митних службовців у Другій Польській Республіці.

**Ключові слова:** кордон, митний тариф, курси валют, митна структура, Польща, Росія, Австро-Угорщина.

*Wawryniuk Andrzej Antoni, Dr. hab., Associate Professor, The State School of Higher Education in Chełm, Chełm, Poland*

**Analysis of legal acts in the field of custom duty as one of the instruments for the protection of the Polish state between 1919 and 1920**

One of the main instruments to protect the state are duties. They have to fulfill multiple functions, the most important of which is the economic one. Introduced tariffs defend the internal market, the interests of the citizens, and provide a significant supply to the Treasury from the payments at the same time. The article presents the formation of the Polish customs system, the first tariff and the exchange rate of some countries in relation to the Polish currency from that period of time. The study was conducted as one of the elements of scientific research on the development of the eastern border of Poland. The lack of detailed research was the decisive factor for writing the article. Also it was important that in 2018 Poland celebrated the 100th anniversary of the restoration of independence after 123 years of captivity. This article is one of the elements of the study of the Republic of Poland formation within certain boundaries and in a certain territory. The subject of the study was the organization of the customs service in the revival of Poland. The most important goal of the scientific task was to develop discussions on the most important legal acts of the organization of the customs service, customs tariffs and the specifics of the work of the first customs officers in the Second Polish Republic.

**Key words:** boundary, exchange rates, tariff structure, Poland, Russia, Austria-Hungary.

## АНАЛІЗ ПРАВОВИХ АКТІВ В ГАЛУЗІ МИТА ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОЛЬЩІ В 1919–1920 рр.

---

*Ваврынюк Анджей Антони, доктор габілітований в області гуманітарних наук, професор Государственной Высшей школы в Хелме, Хелм, Польща*

### **Анализ правовых актов в области пошлины как один из инструментов для защиты Польши в 1919–1920 гг.**

Одним из основных инструментов, которые защищают государство, является пошлина. Оно должно выполнять несколько функций, из которых важная – экономическая. Внедряемые таможенные тарифы защищают внутренний рынок, интересы граждан и одновременно обеспечивают государственную Казну значительным поступлением платежных ресурсов в ее бюджет. В статье показано формирование польской таможенной системы, первый таможенный тариф, а также курс валюты некоторых стран по отношению к тогдашней польской марке. Исследование было проведено как один из элементов научных исследований по развитию восточной границы Польши. Недостаток детальных исследований был решающим фактором для написания статьи. Также важным было то, что в 2018 г. Польша отметила 100-ю годовщину восстановления независимости после 123 лет плена. Эта статья является одним из элементов исследования формирования Республики Польша в пределах определенных границ и на определенной территории. Предметом исследования была организация таможенной службы в возрождении Польши. Важнейшей целью научной задачи была разработка обсуждений важнейших правовых актов организации таможенной службы, таможенных тарифов и особенностей работы первых таможенных служащих во Второй Польской Республике.

**Ключевые слова:** граница, таможенный тариф, курсы валют, таможенная структура, Польша, Россия, Австро-Венгрия.

**Analiza ostatnich publikacji.** Za wyjątkiem kilku artykułów brak jest opracowań zwartych na ten temat.

**Wykład tekstu.** Jednym z najważniejszych rozważań teoretycznych niniejszego artykułu jest zdefiniowanie pojęcia „granica państwa” oraz jej ekonomiczna ochrona. Analizując dotychczas występujące wyjaśnienia wydaje się, że z punktu widzenia nauk politycznych najbardziej trafną definicję opracował Zbigniew Rykiel twierdząc, że „granica wyznacza zasięg zwierzchnictwa państwowego” [18, s. 118]. Ten sam autor podaje jej istotę jako odseparowanie suwerenności danego państwa od suwerenności sąsiadów [18, s. 119]. W naszym rozumieniu suwerenności również ekonomicznej, chroniącej budżety państwowe sąsiadów i jego podstawy, a tym samym ochronę rynku wewnętrznego i ekonomiczną egzystencję narodów. Mamy przy tym świadomość, że występują również i inne granice np. geograficzne, historyczne, etniczne, narodowościowe, czy ekonomiczne itp. Na potrzeby niniejszego artykułu ograniczyliśmy się jedynie do granicy politycznej i jej ochrony poprzez

wprowadzania różnego rodzaju ceł. Ponadto w artykule analizie poddaliśmy akty prawne dotyczące tej tematyki z lat 1919–1920. Warto przy okazji dodać, że Polska Administracja Celna w 2018 r. obchodzi 99 rocznicę powołania, a w 1919 r. jej poprzednikami były wydzielone jednostki wojskowe, które w początkowym okresie liczyły tylko 500 strażników, przemianowane następnie w Baony Celne [1, s. 3]. Pierwsze akty prawne dotyczące organizacji systemu celnego w II Rzeczypospolitej zostały uchwalone przez Sejm 31 lipca 1919 r., kiedy to przyjęta została Ustawa o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych [21], gdzie w artykule 2 zapisano, że „Zarząd skarbowy w poszczególnych częściach obszaru państwowego sprawują” między innymi „odrębne urzędy celne, których organizacje określają osobne przepisy” [22]. 31 sierpnia 1919 r. wraz z utworzeniem władzy skarbowej, podjęto decyzję o dwuinstancyjnej organizacji celnej, na którą składały się urzędy celne i dyrekcje ceł. 1 sierpnia 1919 r. utworzone zostały pierwsze urzędy celne [20]. Granica wschodnia Polski podlegała trzem Dyrekcjom Ceł: w Warszawie, która sprawowała nadzór nad województwami: warszawskim, kieleckim, łódzkim, lubelskim, wołyńskim, poleskim i częściowo białostockim, we Lwowie – sprawujący nadzór nad jednostkami celnymi w województwach: krakowskim, lwowskim, stanisławowskim i tarnopolskim oraz w Wilnie, której przyporządkowano część województwa białostockiego, województwo nowogrodzkie i wileńskie. W 1922 r. w Polsce działalność prowadziło 236 urzędów i ekspozytur celnych, w tym: 82 urzędy celne kolejowe, 98 drogowych, 50 ekspozytur celnych, 4 urzędy celne rzeczne i 2 urzędy celne morskie [23, s.1–2]. Urzędy celne dzieliły się na dwie klasy. Urzędów klasy I było 61, klasy II – 123, a ekspozytur celnych – 20 [3]. Według danych Ministerstwa Finansów, w okresie międzywojennym działały łącznie 204 urzędy celne i ekspozyтуры. Jest to o 32 placówki mniej niż podano powyżej. Nie wykluczone, że różnica może wynikać w związku z wzięciem danych z różnych lat, czego zarówno cytowany autor, a także Ministerstwo nie odnotowały.

Warto też nadmienić, że po I wojnie światowej Rzeczypospolita Polska (RP) musiała od podstaw wprowadzać własne prawodawstwo, chociażby dlatego, że w każdym z trzech zaborów w każdej dziedzinie istniały różne rozwiązania ustawowe.

Chronologicznie rzecz ujmując w interesującej nas tematyce przyjęte zostały następujące – w naszej ocenie najważniejsze – akty prawne, które poddane zostały skrótovej analizie.

1. Dekret Rady Regencyjnej o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskim z 3 stycznia 1918 r. [2], który w artykule 25 ustalając kompetencje Ministerstwa Skarbu postanawia między innymi, że resort ten odpowiada za politykę finansową państwa, podatki, cła itp.;

2. Rozporządzenie Ministra Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 4 listopada 1919 roku o taryfie celnej [12]. Akt ten zawiera między innymi pierwszą po I wojnie światowej polską taryfę celną oraz definiuje najważniejsze pojęcia z prawa celnego.

W artykule 1 cytowanego Rozporządzenia jest mowa o tym, że „każdy towar wprowadzony do obszaru celnego Państwa Polskiego, podlega opłacie celnej”, zastrzegając jednocześnie, że towary przewożone przez obszar celny Państwa Polskiego lub z niego wywożone, nie podlegają opłacie celnej. Istotne rozstrzygnięcia zawiera art. 3, który mówi, że „przewóz i wywóz towarów przez linię celną dozwolony jest tylko na drogach celnych”. Ustawodawca zaliczył do nich: koleje żelazne użytku publicznego, przystanie morskie, drogi lądowe i wodne, które zostały uznane za drogi celne i jako takie podano do wiadomości publicznej. Zwraca także uwagę art. 4 Rozporządzenia, w którym zapisano, że wszelki przewóz towarów przez linię celną jest możliwy jedynie w porze dziennej – jak to określono „po wschodzie i przed zachodem słońca”. Wyjątek stanowił przewóz osób i towarów środkami transportu publicznego poruszającymi się według ustalonego rozkładu jazdy. Omawiany akt prawny zawiera też wykaz przedmiotów wolnych od cła (art. 10). Były to między innymi: nadane orderzy zagraniczne, towary będące przedmiotem monopolu państwa, sprowadzone przez zarządy monopolów państwowych, środki płatnicze, dzieła sztuki, nauki i przemysłu oraz środki i preparaty naukowe, przeznaczone dla publicznych zbiorów i zakładów naukowych, dzieła sztuki artystów polskich, materiały budowlane i przybory potrzebne do utrzymania ruchu i wykonywania służby na położonych przy linii celnej drogach łącznikowych i stacjach kolei zagranicznych, trumny ze zwłokami, urny z popiołami zwłok wraz z należącymi do nich wieńcami i kwiatami, a także towary, od których cło nie przekracza 10 fenigów. Są też wymienione przedmioty, co do których Ministerstwo Skarbu mogło zwolnić z opłaty celnej. Przykładowo można tu wymienić: wyprawy ślubne osób płci żeńskiej czy przedmioty otrzymane w spadku. Artykuł 14 zastrzega, że cło pobierane jest w walucie złotej. W artykule 17 Rozporządzenia zauważono, że aż do wydania jednolitych przepisów o karaniu przemytnictwa towarów, „ukrócenia cła, oraz przekroczeń przepisów celnych, w szczególności popełnianych przez nieprawidłowe i niedokładne deklarowanie towarów należy (...) w byłym zaborze rosyjskim stosować przepisy i ustawy tamże obowiązujące w roku 1914 w chwili wybuchu wojny” [13].

Najważniejszym jednak rozwiązaniem prawnym tego Rozporządzenia było wprowadzenie pierwszej w wolnej Polsce taryfy celnej. Można w niej wydzielić towary obłożone bardzo wysokim cłem, o niskich opłatach celnym, a także zwolnione z cła. Tabela zawiera 217 pozycji, przy czym każda z nich liczy co najmniej kilka punktów.

**АНАЛІЗ ПРАВОВИХ АКТІВ В ГАЛУЗІ МИТА ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ  
ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОЛЬЩІ В 1919–1920 рр.**

**Tabela 1**

**Towary o najwyższej stawce celnej wwożone na polski obszar celny**

L.P.	Nazwa produktu	Cło do 100 kg		Uwagi
		Marek	Fenigów	
1.	Damskie kapelusze	17.000	-	
2.	Kamienie do ozdoby prawdziwe i sztuczne; korale prawdziwe	5.000		
3.	Jedwab sztuczny nitkowany	1.500	-	
4.	Kamienie szlachetne (brylanty, diamenty, rubiny, szafiry, szmaragdy), perły prawdziwe	350.000		
5.	Koronki i hafty jedwabne z szychtu, złota i srebra	9.500	-	
6.	Koronki i hafty wyszywane jedwabiem, szychtem, złotem i srebrem	6.600	-	
7.	Kwiaty sztuczne	4.000		
8.	Przędza jedwabna wygotowana, bielona i barwiona	1.500		
9.	Przyrządzone pióra i skórki ptasie z piór, pióropusze i tkaniny z piórami	5.000	-	
10.	Rękawiczki skórzane	1.200	-	
11.	Sacharyna	3.300	-	
12.	Skóry futrzane, barwione i niebarwione: bobry morskie, lisy czarne i niebieskie, szynszyle, sobole, foki prawdziwe	2.500	-	
13.	Wina musujące w butelkach	2.500		
14.	Wozy kolejowe osobowe z wykończeniem tapicerskim	1.500	-	
15.	Wstęgi fotograficzne: wyświetlone negatywy	4.000		
16.	Wstęgi fotograficzne: wyświetlone pozytywy	5.000		
17.	Wyroby ze srebra, również połączone, z prawdziwymi lub sztucznymi kamieniami, perłami itp.	100.000		
18.	Wyroby ze złota lub platyny	100.000	-	

*Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rozporządzenie Ministra Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 4 listopada 1919 roku o taryfie celnej, Dz. U. 1919, nr 95, poz. 510, art. 17.*

W tabeli zamieszczono wybrane artykuły, których opłaty celne za 100 kg wynosiły ponad 1 000 marek. Największą grupą towarów zamieszczonych w taryfie to wyroby, których wwóz do Polski uwarunkowany był opłatą cła w wysokości do 1 000 Marek. Była też znaczna grupa towarów zwolniona z cła. Przykładowo można tu wymienić zboża w ziarnie, z wyjątkiem ryżu, grochu i bobu; świeże ziemniaki, buraki pastewne i cukrowe, cykorię, brukiew, marchew, kapustę; sól kuchenną i bydlęcą, mięso świeże, solone i mrożone; twaróg, ser chudy i niesfermentowany; śledzie solone; paszę dla zwierząt, makuchy i wszelkie otręby; nawozy naturalne; sadło zwierzęce nieprzerobione, bawełnę surową, jutę surową, len i konopie nieuczesane, jedwab

## **АНАЛІЗ ПРАВОВИХ АКТІВ В ГАЛУЗІ МИТА ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОЛЬЩІ В 1919–1920 рр.**

---

surowy, tran, skóry surowe; towary futrzane surowe; kłody i kloce; siano, słomę, sieczkę, plewy; nasiona leśne, kosy, sierpy i noże do sieczki, węgiel kamienny, brunatny, koks i torf, brykiet, węgiel drzewny; asfalt i smołę asfaltową, a także kamień asfaltowy, rudy metali, cynę, rtęć, złoto, srebro i platynę w stanie surowym, statki morskie o wyporności ponad 600 ton; pisma i wydawnictwa periodyczne, książki drukowane zagranicą.

Dużą grupę artykułów stanowią wyroby obłożone tzw. cłem minimalnym do 10 Marek za 100 kg. Były to między innymi: mąka, kasze, cytryny, pomarańcze, śliwki, masło krowie i owcze, śledzie wędzone, pierze, sadło odsączone, przetopione i przerobione, wosk ziemny surowy, deski i łaty, wszelkie drzewo, wyroby ciesielskie i bednarskie, materiały hydrauliczne.

Jak z powyższego wynika, bardzo wysokim cłem obłożone zostały artykuły luksusowe. Natomiast bez cła można było sprowadzać przede wszystkim artykuły spożywcze lub służące w sposób pośredni lub bezpośredni do zwiększenia ich ilości na rynku krajowym, a także mające na celu poprawienie bytu ludności. Należy też odnotować, że duża ilość artykułów zwolnionych z cła miało służyć rozwojowi przemysłu polskiego. Warto jednocześnie zauważyć, że w grupie artykułów o najwyższym cłem nie ma wyrobów alkoholowych i tytoniowych.

3. Przepisy wykonawcze do rozporządzenia o taryfie celnej z dnia 4 listopada 1919 r. [4] wprowadzają kilka uściśleń. Między innymi w paragrafie 5 wprowadzają ograniczenia ruchu ze względu na porę doby, zapisując, że jako porę dzienną uważa się czas: w styczniu i lutym od godz. 7.00 do godz. 18.00, w marcu i kwietniu od godz. 6.00 do godz. 19.00, w maju, czerwcu, lipcu i sierpniu od godz. 5.00 do godz. 20.00, we wrześniu i październiku od godz. 6.00 do godz. 19.00, w listopadzie i grudniu od godz. 7.00 do godz. 18.00. Inny czas pracy zatwierdzono dla urzędów celnych położonych przy drogach kołowych, które dokonywały odpraw od godz. 8.00 do 12.00 i od godz. 14.00 do 17.00 od października do lutego włącznie a w pozostałych miesiącach od godz. 7.00 do 12.00 i od godz. 14.00 do godz. 16.00. W tym samym paragrafie zapisano, że „przejeżdżający w wykonywaniu swego zawodu księża, lekarze, felczerzy, akuszerki, straż pożarna, muszą być przepuszczani przez granicę o każdej porze dnia i nocy” [5]. Paragraf 6, ze względów – jak to określono – zdrowotnych zakazywał przywozu materiałów zawierających farbę arsenikową np. tapet, farby anilinowej; opium do palenia, a także fajek i wszelkich przyrządów do palenia opium. Ze względu na bezpieczeństwo publiczne zakazywano przywozu armat, pocisków, granatów, bomb itp. Z innych względów publicznych zakazem objęte były między innymi: jagody rybiej trutki, wszelkie wyroby i przedmioty o charakterze bluźnierczym i obrażającym uczucia religijne, narodowe i moralne, a także ziemniaki pochodzenia amerykańskiego, liście, obierzyny, odpadki i wszelkie opakowania użyte przy przewozie ziemniaków z Ameryki do kraju [6]. Zakazem wywozu z polskiego obszaru celnego objęte były: „obrazy i miniatury, stare sztychy, pergaminy, księgi

**АНАЛІЗ ПРАВОВИХ АКТІВ В ГАЛУЗІ МИТА ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ  
ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОЛЬЩІ В 1919–1920 рр.**

i rękopisy, zbiory starych monet i pieczęci, rzeźby, kielichy, monstrancje, puszki, krzyże, relikwiarze, ornamenty, kapy, pasy słuckie, kontusze, makaty, gobeliny, hafty starożytne, zbroje, oręż oraz pochodzące z wykopalisk urny, narzędzia kamienne, wyroby kruszcowe i szklane, broń itp.” [6]. Zapisano także, że w ruchu podróжным zezwala się na przewóz bez cła 100 sztuk papierosów lub 25 sztuk cygar względnie 100 gram tytoniu.

4. Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych w sprawie przepisów kolejowych ajencji celnych[7]. Dokument przyjęty 26 stycznia 1920 r. w § 1 postanawia, że przy urządach celnych na stacjach granicznych i wewnętrznych Ministerstwo Kolei Żelaznych tworzy – w miarę potrzeby – agencje celne, za pośrednictwem których urzędy kolejowe porozumiewają się z urzędami celnymi we wszystkich sprawach związanych z załatwieniem wszelkich formalności celnych w obrocie towarowym i osobowym.

5. Rozporządzenie Ministra Skarbu i Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 20 lutego 1920 r. w sprawie płacenia cła od niektórych towarów w złocie [8]. Do takich towarów Rozporządzenie zaliczało między innymi: trufle świeże i suszone, a także grzyby w occie, oliwie i słonej wodzie, wanilię, szafran, arak, rum, śliwovicę, wina musujące, sery wykwintne, kawior, ostrygi, raki, homary, krewetki, ślimaki, meble miękkie całkowicie obite, kamienie szlachetne, perły prawdziwe, wyroby z porcelany, wyroby perfumeryjne, wyroby ze złota, srebra lub platyny, broń palną, karty do gry, niektóre tkaniny oraz kwiaty sztuczne [9]. Rozporządzenie wprowadzało również ówczesny przelicznik walut obowiązujący od 20 lutego 1920 r.

**Tabela 2**

**Monety złote według ustalonej wartości przeliczeniowej w markach polskich**

Nazwa państwa	Nazwa monety złotej	Waga monety w gramach	Wartość w markach polskich za sztukę	
			Marek	Fenigów
Niemcy	20 marek	7,96	20	-
	10 marek	3,98	10	-
	5 marek	1,99	5	-
Austro-Węgry	20 koron	6,775	17	-
	10 koron	3,387	8	50
	4 dukaty	13,96	38	40
	1 dukat	3,49	9	60
	8 guldenów	6,45	16	20
	4 guldeny	3,23	8	10
Rosja	15 rubli	12,90	32	40
	10 rubli	8,60	21	60
	7,5 rubla	6,45	16	20
	5 rubli	4,30	10	80



**АНАЛІЗ ПРАВОВИХ АКТІВ В ГАЛУЗІ МИТА ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ  
ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОЛЬЩІ В 1919–1920 рр.**

Stany Zjednoczone	20 dolarów	33,43	84	-
Ameryki Północnej	10 dolarów	16,72	42	-
	5 dolarów	8,36	21	-
	2,5 dolara	4,18	10	50
	1 dolar	1,67	4	20

*Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Rozporządzenie Ministra Skarbu i Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 20 lutego 1920 r. w sprawie płacenia cła od niektórych towarów w złocie Dz.U. 1920, nr 19, poz. 98, art. 2.*

Zwraca uwagę fakt, że wartość ówczesnej marki polskiej była porównywalna z wartością marki niemieckiej, była wyższa od korony austro-węgierskiej, ale jednocześnie ponad dwukrotnie niższa od wartości rubla rosyjskiego. Rozporządzenie podaje także przeliczniki walut w stosunku do pieniądza polskiego następujących państw: Francji, Belgii, Włoszech, Szwajcarii, Bułgarii, Rumunii, Grecji, Serbii, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Holandii, Danii, Szwecji, Norwegii, Portugalii i Turcji.

6. Rozporządzenie Ministra Skarbu w przedmiocie godzin urzędowania w urzędach celnych kolejowych na obszarze b. zaboru rosyjskiego [14]. Zostało przyjęte 10 maja 1920 r. Akt prawny reguluje godziny pracy w urzędach celnych kolejowych na obszarze byłego zaboru rosyjskiego, stwierdzając, że czynne one są w takim samym czasie jak ekspedycje towarowe na danych stacjach kolejowych.

7. Rozporządzenie Ministra Skarbu oraz Przemysłu i Handlu o taryfie celnej [11] przyjęte 11 czerwca 1920 r. W artykule 2 zapisano, że „dla wymiaru i poboru ceł oraz do wszystkich czynności przy odprawie celnej powołuje się urzędy celne. Generalnie jest to powtórzenie zapisów Rozporządzenia Ministra Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 4 listopada 1919 roku o taryfie celnej.

8. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 13 grudnia 1920 roku o postępowaniu celnym [15]. Dokument ten wprowadza klasyfikację urzędów celnych, które z uwagi na zakres swego działania dzieliły się na urzędy klasy pierwszej, umiejscowione przy drogach żelaznych i klasy drugiej przy drogach kołowych. W akcie prawnym zapisano, że „urzędy celne pierwszej klasy mają upoważnienie do odprawy wszystkich towarów bez względu na ich ilość lub wysokość przypadającego cła. Urzędy celne drugiej klasy mają upoważnienie do odprawy towarów, wyszczególnionych w tabeli, załączonej do niniejszego rozporządzenia” [16]. Tabela, o której mowa nawiązuje do tabeli towarów wyszczególnionych w taryfie celnej z dnia 4 listopada 1919 r. i podaje tylko numerację danego towaru. Rozporządzenie zawiera wzory deklaracji celnej na przesyłki i towary a także kwitów celnych i innych.

Z uwagi na charakter prowadzonych badań – granica wschodnia Polski – podajemy jeszcze jedno ważne rozwiązanie prawne, którym jest Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 lipca 1921 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej przepisów celnych i taryfy celnej na obszary województw wołyńskiego, poleskiego i nowogrodzkiego i powiatów: grodzieńskiego, wołkowyskiego i białowieskiego

województwa białostockiego [17]. Wprowadzając powyższe Rozporządzenie, między innymi na Wołyniu zaczęły obowiązywać wszystkie akty prawne dotyczące przepisów celnych i taryfy celnej obowiązujących na terenie polskiego obszaru celnego, które zostały wymienione w niniejszej pracy. Dodajmy też, że 11 października 1922 r. Rozporządzenie Rady Ministrów ustanowiło dyrekcje ceł, jako okręgowe władze II instancji (I instancja to urzędy celne) na obszarze byłych zaborów rosyjskiego i austriackiego. Mieściły się one w Warszawie i Wilnie.

**Wnioski i perspektywy następnych badań.** Analiza najważniejszych aktów prawnych dotyczących służby celnej ukazuje, że w pierwszych latach niepodległości II Rzeczypospolitej Polskiej jej granice nie były należycie chronione zarówno przed nielegalną emigracją jak również przed przemytem. Przykładowo w 1919 r. na wszystkich odcinkach granicznych pracowało tylko 500 celników.

Przedstawione w pracy tabele dostarczają informacji na temat sprowadzanych towarów, wysokość opłaconego cła, a także tabelę ówczesnych kursów walut. Artykuł jest jednym z elementów badań naukowych związanych z 100. rocznicą uzyskania niepodległości przez II RP.

#### **Bibliografia:**

1. 90 lat Polskiej Administracji Celnej, „Wiadomości Celne” 2009, nr. 1–2, s. 3.
2. Dekret Rady Regencyjnej o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskim, Dziennik Ustaw (Dz.U.) 1918, nr 1, poz. 1
3. Historia, <http://www.mf.gov.pl/sluzba-celna/sluzba-celna/historia-administracji-celnej;jsessionid=35530F77C14526DE679BB947F932CB3C> data pobrania (5 I 2013).
4. Przepisy wykonawcze do rozporządzenia o taryfie celnej z dnia 4 listopada 1919 r. Dz. U. 1919, nr. 95, poz. 511.
5. Przepisy wykonawcze do rozporządzenia o taryfie celnej z dnia 4 listopada 1919 r. Dz.U. 1919, nr. 95, poz. 511, paragraf 5.
6. Przepisy wykonawcze do rozporządzenia o taryfie celnej z dnia 4 listopada 1919 r. Dz.U. 1919, nr. 95, poz. 511, paragraf 6.
7. Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych w sprawie przepisów kolejowych ajencji celnych Dz.U. 1920, nr. 12, poz. 67.
8. Rozporządzenie Ministra Skarbu i Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 20 lutego 1920 r. w sprawie płacenia cła od niektórych towarów w złocie Dz.U. 1920, nr. 19, poz. 98.
9. Rozporządzenie Ministra Skarbu i Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 20 lutego 1920 r. w sprawie płacenia cła od niektórych towarów w złocie Dz.U. 1920, nr. 19, poz. 98, art. 1.

11. Rozporządzenie Ministra Skarbu oraz Przemysłu i Handlu o taryfie celnej Dz.U. 1920, nr. 51, poz. 314.

12. Rozporządzenie Ministra Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 4 listopada 1919 roku o taryfie celnej, Dz. U. 1919, nr. 95, poz. 510.

13. Rozporządzenie Ministra Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 4 listopada 1919 roku o taryfie celnej, Dz. U. 1919, nr. 95, poz. 510, art. 17.

14. Rozporządzenie Ministra Skarbu w przedmiocie godzin urzędowania w urzędach celnych kolejowych na obszarze b. zaboru rosyjskiego Dz.U. 1920, nr. 43, poz. 263.

15. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 13 grudnia 1920 roku o postępowaniu celnym Dz.U. 1921, nr. 11, poz. 64.

16. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 13 grudnia 1920 roku o postępowaniu celnym Dz.U. 1921, nr. 11, poz. 64, paragraf 2.

17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 lipca 1921 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej przepisów celnych i taryfy celnej na obszary województw wołyńskiego, poleskiego i nowogrodzkiego i powiatów: grodzieńskiego, wołkowyskiego i białowieskiego województwa białostockiego Dz.U. 1921, nr. 66, poz. 424.

18. Rykiel Z., Podstawy geografii politycznej, Warszawa 2006, s. 118.

19. Rykiel Z., Podstawy geografii politycznej, Warszawa 2006, s. 119.

20. Upamiętniliśmy odzyskanie niepodległości – kompania honorowa Służby Celnej, [www.mf.gov.pl/pl/sluzba-celna/wiadomosci/aktualnosci](http://www.mf.gov.pl/pl/sluzba-celna/wiadomosci/aktualnosci) data pobrania (5 I 2013).

21. Ustawa z dnia 31 lipca 1919 r. o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych, Dz.U. 1919, nr. 65, poz. 391.

22. Ustawa z dnia 31 lipca 1919 r. o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych, Dz.U. 1919, nr. 65, poz. 391, art. 2, pkt. C.

23. Woźniczko M., *Polska administracja celna w okresie międzywojennym*, „Monitor Prawa Podatkowego o Celnego” 1996, s. 1, 2.